

De geschiedenis van de seksetest

Max Dohle

In augustus 2009 lekt uit dat een Zuid-Afrikaanse 800-meterloopster is onderworpen aan een *gendertest*. De nationale bond twijfelde aan het geslacht van de loopster, omdat zij drie keer zoveel testosteron aanmaakt als de concurrentie. Het is onmiddellijk wereldnieuws, anders dan in de jaren vijftig toen geslachtstesten ook voor de pers onbespreekbaar waren. Al sinds de jaren vijftig zijn vrouwelijke atleten met mannelijke geslachtskenmerken uitgesloten van competitie. Dit artikel beschrijft de geschiedenis van de geslachtstest met casussen van vrouwen die geschorst zijn.

In augustus 2009 raakt vlak voor de start van de 800 meter op de WK Atletiek in Berlijn bekend dat het geslacht van Caster Semenya is onderzocht vanwege een verdachte pr-verbetering van 8 seconden. De Afrikaanse bond ontkent in eerste instantie dat er een seksetest is uitgevoerd, maar moet het later toch toegeven. De leugen zou de voorzitter Leonard Chuene een jaar later de kop kosten. De seksetest riep veel weerstand op in de Zuid-Afrikaanse gemeenschap.

De test is uitgevoerd omdat uit dopingcontrole bleek dat Semenya drie keer zoveel lichaamseigen testosteron aanmaakt als andere atletes. Een Australische krant wist vervolgens uit betrouwbare bron te melden dat Semenya inwendige testikels heeft. Het wordt een zaak van de lange adem, met advocaten en politici die kritiek uiten op de gang van zaken. Het zou elf maanden duren voordat Semenya en de bond tot overeenstemming komen: Semenya mocht als vrouw blijven

uitkomen in de competitie. Verder zwijgen beide partijen in alle toonaarden. Dat en de lange overeenstemmingsperiode gaf aanleiding tot speculaties, bijvoorbeeld over de vraag of er sprake is geweest van medische ingrepen. Bovendien heeft Semenya haar tijd van Berlijn van 1.55,45 nooit meer zelfs maar benaderd.

De geschiedenis van de seksetest is al minstens 70 jaar oud ondanks wereldwijde felle protesten van toonaangevende ethische, maatschappelijke en medische organisaties. Hoewel het IOC in 1999 de verplichte keuring voor *alle* atletes voorafgaand aan de Spelen heeft afgeschaft, behoudt de organisatie zich het recht voor om bij gereede twijfel atletes individueel te testen. Het is de vraag of dit een verbetering is voor de 'verdachte' atletes. Ze worden nu immers pas na een significante prestatie gekeurd en zo raken zij altijd in opspraak. In het verleden konden atletes via de uitweg van de blessure nog wel het strijdperk door de achterdeur verlaten. Nu worden zij tegen wil en dank wereldberoemd, bijvoorbeeld als ze hun medailles moeten inleveren. Dat overkwam de Indiase Santhi Soundarajan in 2006 op de Aziatische Spelen. Zij moest haar zilveren medaille inleveren na een geslachtstest. In ons land is Foekje Dillema ook pas in opspraak gekomen nadat ze een nieuw Nederlands record vestigde op de 200 meter. Andere Nederlandse sportvrouwen die geschorst zijn, zijn in de schaduw gebleven. Maar elk geval is een tragedie.

We weten niet hoeveel vrouwen in de loop der tijd uitgesloten zijn van competitie. Vrouwen kunnen op allerlei niveaus zijn geschorst. Sommigen zijn bijvoorbeeld door de eigen vereniging al uitgesloten en durfden uit schaamte nooit protest aan te tekenen. Andere vrouwen zijn door de nationale bonden geschorst, of op het niveau van de internationale bonden of het IOC. Omdat we weten dat in Atlanta alleen al acht vrouwen zijn geschorst, moet het naar schatting om tientallen vrouwen gaan. Deskundigen gaan ervan uit dat ongeveer 1 op de 400 - 500 topatletes een verstoorte geslachtontwikkeling heeft die aanleiding geeft tot onderzoek en/of schorsing. Dat is natuurlijk veel meer dan het maatschappelijke gemiddelde. Dat komt omdat deze vrouwen net als iedereen gaan doen waar ze goed in zijn. Het gaat meestal om sportvrouwen die in hun discipline sterk en snel moeten zijn (sprinters,

tennissters, zwemsters). De meeste vrouwen met verstoorde geslachtsontwikkeling vinden we op de atletiekbanen.

De IAAF, de Internationale Amateur Atletiek Federatie is in 1955 als eerste bond gestart met een verplichte keuring voor alle atletes. In 1992 hebben ze het bijltje erbij neergegooid met de vaststelling dat er in al die jaren in ieder geval nooit een valsspeler is betrapt. De vrouwen die door de IAAF zijn geschorst, waren allen vrouwen met DSD (Disorder of Sexual Development). Dat gold ook voor Foekje Dillema, hoewel bevriende atleten en sportjournalisten altijd gedacht hebben dat Dillema slachtoffer was van een hetze. Ook Foekje Dillema had geslachtskenmerken die we gewoonlijk aan mannen toeschrijven. In een postuum onderzoek werd in haar DNA immers een Y-chromosoom aangetoond, wat overigens wel verwacht werd.

De eerste test

De eerste vrouw die een geslachtstest moest ondergaan was de Amerikaanse Helen Stephens op de Spelen van 1936. Tot grote teleurstelling van de Polen haalde Stephens goud op de 100 meter sprint. De Poolse Stasia Walasiewicz bezat het wereldrecord en was gedoodverfd winnaar. De Polen waren ontgoocheld en woest en eisten een seksetest voor de mannelijk ogende Helen Stephens. Helen was militair en nagenoeg iedereen dacht dat ze een verklede man was (zoals er wel vaker echte bedriegers als vrouw hebben deelgenomen). Ook in de Verenigde Staten zelf twijfelde men aan Stephens geslacht. Het magazine Look schreef onverbloemd dat ze een man was. Stephens moest naar de dokter en die verklaarde dat ze vrouw was. Helen Stephens mocht het goud meenemen naar de VS. Deze geschiedenis heeft een wonderlijk staartje.

In 1980 zou blijken dat niet Stephens maar Walasiewicz een afwijkende geslachtsontwikkeling had doorgemaakt. Stasia Walasiewicz was Poolse maar woonde al vanaf haar derde in Amerika. Daar was haar naam Stella Walsh. Na de oorlog was zij korte tijd getrouwd met de bokser Niels Olson. Na de scheiding bleef zij zich altijd Stella Walsh Olson noemen. Walsh bleef zich na haar loopbaan inzetten voor de sport in Cleveland vooral voor de Poolse gemeenschap. Op 4 december 1980 was de 69-jarige Walsh slachtoffer van een roofoverval in een winkelcentrum in Cleveland. Toen ze zich bij het uitpakken van haar winkelwagentje probeerde te verzetten tegen de mannen die haar wilden beroven, trok een van hen een revolver; Walsh werd door een kogel geraakt en overleed. Maar

al op de dag van haar begrafenis ging het hardnekkige gerucht dat zij geen vrouw, maar een man was. De politie zou dat ontdekt hebben bij de lijkschouwing.

De lijkschouwer Samuel Gerber had bij de autopsie een opmerkelijke ontdekking gedaan en verklaarde desgevraagd dat Stella Walsh een bijzonder genetisch mozaïek. Walsh had zowel 'mannelijke' als 'vrouwelijke' lichaamscellen. Gerber verklaarde dat Walsh een vagina had en een kleine niet-ontwikkelde en niet-functioenerende penis (zonder plasbuis). Walsh had geen baarmoeder. Gerber voegde eraan toe - om de geruchten de kop in te drukken - dat Walsh, hoewel zij onduidelijke geslachtskenmerken had, toch als vrouw beschouwd moest worden, omdat ze als meisje was opgevoed, zelf vond dat ze een vrouw was en als vrouw leefde. Sociaal, cultureel en wettelijk was Walsh een vrouw. Toch kon Gerber niet voorkomen dat Walsh postuum de bijnaam 'Stella the fella' kreeg, en tot op de dag van vandaag als een oplichter wordt beschouwd in de sportpers. Het IOC zag in het onderzoek van Gerber geen aanleiding om Stella alsnog de Olympische medaille te ontnemen. Walsh was en bleef de winnares van het sprintgoud van 1932. Walsh is begraven in Cleveland, Ohio.

Foekje Dillema is niet de enige Nederlandse vrouw die uit de competitie genomen is. In 2008 heb ik gesproken met C.H. Zij is in de jaren zeventig getest door een van onze nationale

bonden. C.H. is een zogenaemde XY-vrouw: dat zijn vrouwen die uiterlijk vrouw zijn, maar het innerlijke geslacht is daarmee in strijd: ze hebben geen eierstokken maar inwendige testikels als gevolg van een Y-chromosoom. C.H kreeg een beter behandeling dan Foekje. Zo mocht ze nog wel op internationale wedstrijden uitkomen, maar niet op de Olympische Spelen. Daar zou ze zeker zijn afgekeurd. Het is de Nederlandse sportpers nooit opgevallen dat zij net als Foekje Dillema is geschorst.

Dora Ratjen: de vrouw die een man was

Op 21 september 1938 waarschuwt een Duitse treinconducteur de politie in Magdenburg. Er zat volgens hem een man in vrouwenkleden in de trein. Het blijkt te gaan om de hoogspringster Dora Ratjen. Dora deed als 17-jarige mee op de Spelen van 1936 en vestigde twee jaar later in Wenen een wereldrecord bij de vrouwen. Dora was officieel een vrouw, maar biologisch een man. Tot 2009 werd aangenomen dat Dora een valsspeler was, het 'geheime wapen' van de nazi's op de Spelen van Berlijn. De werkelijkheid is ingewikkelder.

Dora had bij de geboorte onduidelijke geslachtskenmerken. Onder de penis zat een breed uitlopend toompje dat op een vagina leek. De urineleider was niet aangelegd in de penis (wat wel vaker bij jongens het geval is). Op aanraden van de vroedvrouw is Dora opgevoed als meisje. De ouders bleven wel met enige twijfel zitten, maar de twijfel was onbespreekbaar. Ook Dora zelf kon nooit over haar onzekerheid praten. Dora kleeftde zich als meisje en leefde als meisje. Ze is als meisje aangegeven en als meisje gedoopt. En ze sportte dus ook als vrouw.

Dora zat wel in met haar geslachtsontwikkeling, want met deze uiterlijke geslachtskenmerken kon zij in ieder geval niet mee onder de douche met de andere atletes. Dora kreeg ook geen borsten zoals 'andere' meisjes. Het leven werd verstoppertje spelen. Toch twijfelde, in tegenstelling tot Foekje Dillema eigenlijk niemand aan Dora. Ze had zo'n zacht huid, zei Gretel Bergmann. Het was Dora zo rond haar 12^e volgens het politierapport duidelijk dat het uiterlijke geslacht niet altijd in overeenstemming was met de manier waarop zij leefde. De familie Ratjen was een gezin van zeer eenvoudige mensen.

Als de politie Dora uit de trein heeft gehaald, onderzoekt een politiearts de atlete. Hij stelt met zekerheid vast dat Dora een man is. Twee normaal ontwikkelde testikels vermeldt

zijn rapport. Tot grote opluchting van Dora zelf die tot dan een erg verwarrend leven leidt. Tot nu toe - zo vertelt Dora in het politierapport - had niemand hem erop gewezen dat hij een man was. Voor Dora waren de puzzelstukjes in elkaar gevallen.

Zijn vader verzoekt na enige aarzeling aan de autoriteiten om de naam van Dora te mogen wijzigen in Heinrich. Ook de geboorte-akte wordt veranderd. Het duurt nog wel even voordat Heinrich zich van zijn ouders zich in mannenkleden mag kleden. Bang als de dood zijn beide ouders - die een kleine kroeg drijven - voor een blamage. Bovendien kon hij geen mannenkleden aan, 'omdat hij niet staand kon plassen', vertelde zijn vader de beampten.

Heinrich wordt enkele maanden later in 1938 als man aangesteld aan het Arbeitsfront in Hannover en leeft voortaan verder als man. De Duitse atletiekbond verwijderd op verzoek van Heinrich de records discreet en in stilte uit de boeken. Heinrich levert ook zijn medailles in. De pers stelt geen vragen. Maar vooral in de VS ontstaan de wildste verhalen over Dora. Deze verhalen waren de basis voor de speelfilm Berlin '36 over de joodse atlete Gretel Bergmann. Bergmann was ondanks

haar uitstekende prestaties niet geselecteerd voor de Spelen. Zij werd vervangen door Dora Ratjen. Velen waren ervan overtuigd dat de nazi's een verklede man hadden ingezet om de Duitse eer alsnog te redden. Een verhaal dat vooral in de VS opgang deed en ontleend was aan een barkeeper uit Hamburg genaamd Horst Ratjen. Dat bleek onjuist, zelfs de Sicherheitspolizei verklaarde desgevraagd dat Ratjen een man was.

Heinrich Ratjen wilde overigens nooit meer spreken over deze uiterst verwarrende periode in zijn leven. Verzoeken van onderzoekers heeft hij altijd naast zich neer gelegd. Na de oorlog werkte hij het café van zijn ouders in een dorp bij Bremen. Hij overleed in 2008, een jaar voordat de film uitkwam.

Na de oorlog: geslachtstesten van 1948 tot 1955

De oorlog maakt een eind aan de internationale sportcompetitie. Tien jaar lang was er geen kampioenschap van enige betekenis. Maar de geruchtenmachine over de stoere meiden en verklede mannen op de baan ging verder. De IAAF begon als eerste sportbond eind jaren veertig met geslachtstesten. Atletes moesten voorafgaand aan een internationale wedstrijd een verklaring laten tekenen door een onafhankelijk arts dat ze vrouw waren. Dat werd overigens volledig aan de goede wil van de landelijke bonden overgelaten. Sommige landen beschermden hun atletes en gaven ongezien verklaringen af. Er waren ook artsen die het spel niet wilden meespelen en verklaringen ongezien tekenden. Ook de Nederlandse bond is er selectief mee omgegaan.

In de zomer van 1950 riep het bestuur van de KNAU vijf Nederlandse dames op zich te melden voor een 'medische keuring'. Onder de vijf atleten was Foekje Dillema, die zojuist een nieuw Nederlands record op de 200 meter had gevestigd. Vooral over Foekje waren twijfels bij het bestuur van de KNAU. De diagnose – zo blijkt uit getuigenverklaringen – luidde 'hermafrodit' en Foekje werd voor het leven geschorst met de mededeling dat zij geen vrouw was.

Er is decennia lang gespeculeerd over de vraag of Foekje nu wel of niet terecht geschorst is. Uit onderzoek kwam vast te staan dat er een Y-chromosoom in het spel moest zijn geweest. Deze visie is in 2009 getoetst met een forensisch onderzoek in nagelaten huidcellen in de kleding van Dillema. Daarin werd inderdaad een Y-chromosoom aangetoond in haar DNA. Een Y-chromosoom was in de vorige eeuw altijd reden voor schorsing.

Mogelijk was er bij Foekje sprake van een bijzonder mozaïek van cellen met een mannelijke en cellen met een vrouwelijke genetische opmaak, in de genetica ook wel aangeduid met de term *true hermaphrodite*. Het lijkt weinig twijfel dat ook Foekje naast vrouwelijke ook geslachtskenmerken had die we gewoonlijk aan mannen toeschrijven. Foekje Dillema is naar de ongeschreven maatstaven van de Atletiekunie in 1950 geschorst. Er was sprake van een grote menselijke tragedie. Dat geldt eigenlijk voor alle schorsingen, omdat de vrouwen voorafgaand aan de test nooit hadden getwijfeld aan hun geslacht.

Geslachtstesten 1955 - 1966

De IAAF plaatste in 1955 voor het eerst een modelverklaring in het handboek atletiek. Met deze verklaring gaf een arts aan dat de atlete vrouw was en toegelaten kon worden tot de vrouwencompetitie. De internationaal verplichte geslachtkeuring voor atletiek-vrouwen is daarmee begonnen. De test – voor zover die

er al was – vond plaats in het land van herkomst. En zo ging de geruchtenmachine verder, omdat het vermoeden bestond dat deze verklaringen ongezien afgegeven werden. Dat dat ook gebeurde is duidelijk uit bijvoorbeeld de verklaring van de Britse Sylvia Cheeseman, die in 2009 aangaf dat zij de verklaring ongezien meekreeg van de ziekenhuisdokter.

Hoogtepunt, of misschien wel dieptepunt, waren de speculaties op de Spelen van 1960 en 1964. Twee Joodse zussen uit de Oekraïne - Tamara en Irina Press - brachten vijf gouden medailles mee naar huis. Irina was hordeloopster, Tamara kogelstootster en discuswerpster. De wereld wist het zeker: het waren mannen. Het vermoeden werd aangewakkerd toen de beide loopsters voor de EK van 1966 hun loopbaan beëindigden. In 1966 stelde de IAAF een keuring verplicht voorafgaand aan de wedstrijd op de plaats van actie. De hele wereld zag het wegblijven van de zussen als een bekentenis. Ze werden minachtend de 'gebroeders Press' genoemd. Maar waren het mannen? Het is nooit aangetoond. Maar in de sport blijf je niet onschuldig tot je schuld bewezen is. De zussen hebben overigens hun hele leven als vrouw geleefd.

De naaktparade

Om ervoor te zorgen dat er niet meer gerommeld kon worden met medische verklaringen bij de nationale bonden had de IAAF een 'briljant' idee voor de EK van 1966. Voortaan waren de keuringen op de locatie van het toernooi. In 1966 voorafgaand aan de Europese Kampioenschappen, moesten alle vrouwen op een rij hun broek laten zakken zodat artsen hun geslachtsdelen konden bekijken en zelfs manueel konden onderzoeken. De test gold alleen voor vrouwen. Mannen die meer testosteron aanmaakten bleven en blijven altijd buiten beschouwing.

Een jaar later op de PAN Amerikaanse Spelen, werd het nog een graadje erger: alle vrouwen moesten naakt op een rij gekeurd worden door drie vrouwelijke gynaecologen. De test kreeg al snel de bijnaam 'De Naaktparade'. De vernederende parade ontlokte luide protesten van atleten en allerlei organisaties die de naaktparade veroordeelden.

Opmerkelijk is de keuring van de Poolse sprintster Ewa Klobukowska. Zij doorstond de test op de naaktparade van Boedapest. Ewa zag er dus uit als een vrouw. Maar het IOC had twee jaar later iets nieuws voor haar in petto: De Barr Bodytest. Een beetje wangslijm was voldoende voor een keuring, die nu naar het laboratorium werd verplaatst. Dat maakte het testen in elk geval minder vernederend.

De Barr bodytest

In 1968 begon ook het IOC met verplichte keuringen voor vrouwen. Bijna dertig jaar lang testte het IOC alle vrouwelijke atleten voorafgaand aan de Olympische Spelen. Op één vrouw na: de amazone Prinses Anne van Engeland (prinsessen hebben zoals u weet geen geslachtsdelen). In 1968 was het mogelijk om met een beetje wangslijm aan te tonen dat een atlete vrouw was. 'Gefeliciteerd u bent een vrouw', stond op de Nederlandse verklaring die de goedgekeurde atleten na de test kregen.

Het IOC heeft in 1968 de Barr bodytest ingevoerd om te voorkomen dat, ik citeer in vertaling "mannelijke atleten en intersekse zouden meedoen bij de vrouwen". De Barr bodytest is een primitieve manier van testen van chromosomen. Vrouwen hebben twee X-chromosomen: een van hun vader en een van hun moeder. In een lichaamscel kan er echter maar een X-chromosoom actief zijn. De ander is inactief. Dit inactieve chromosoom wordt een Barr body genoemd en kun je in een laboratorium met een kleurstof zichtbaar maken. Elke atlete met een Barr Body slaagde voor de test. Zij hadden twee X-chromosomen. De andere vrouwen hadden kennelijk een Y-chromosoom in hun DNA. Ewa Klobukowska kon alsnog haar koffers pakken, omdat ze geen Barr Body in haar cellen had. Klobukowska was mogelijk een XY-vrouw. Na haar uitsluiting schoot zij in een diepe depressie met zelfmoordpogingen. De ironie van de Barr bodytest is dat mannen met een extra X-chromosoom (XXY) ook door deze test komen. Zij zouden dus bij de vrouwen mee kunnen doen, hoewel het weldegelijk om mannen gaat.

1992 – 1999: de jacht op het SRY-gen

Op de korte arm van het Y-chromosoom bevindt zich het SRY-gen (SRY= Sex determining Region Y). Dit gen activeert een aantal genen die ervoor zorgen dat de geslachtsklieren van een embryo testikels worden. Die testikels produceren testosteron dat zorgt voor een verdere ontwikkeling in mannelijke richting. De veronderstelling in 1994 was dat een atlete met een SRY-gen testikels had en oneerlijk voordeel had van het testosteron. De werkelijkheid kan ingewikkelder zijn, als er voldoende DSS-genen zijn die het SRY-gen uitschakelen. Dan ontwikkelt het embryo zich toch tot vrouw. De uitslag van de test is dan vals-positief. De testresultaten van 1994 werden daarom door het IOC weer teruggedraaid in 1996. Opnieuw bleek de test onbetrouwbaar om vast te stellen wie man is en wie vrouw.

Vier jaar later was het feitelijke failliet van de geslachtstest. In '96 schorste het IOC acht vrouwen

waaronder zeven XY-vrouwen die net als Patiño ongevoelig waren voor testosteron. Zij hadden dus geen voordeel van dit hormoon. Na protesten van artsen en genetici zijn alle vrouwen alsnog toegelaten tot de competitie. De test bleek niet geschikt om afdoende te bepalen of vrouwen voordeel hadden van hun geslachtontwikkeling. In sommige gevallen waren bij deze vrouwen al vroeg in de jeugd de testikels verwijderd. De conclusie was dat elke casus uniek was en dat veel meer onderzoek noodzakelijk was. Onderzoek dat wel twee maanden in beslag kan nemen. In 1999 besloot het IOC na aandringen van veel toonaangevende organisaties te stoppen met het vooraf testen van atleten. Het IOC behield zich wel het recht voor om in twijfelgevallen een genetisch en medisch onderzoek te laten uitvoeren. Op de Olympische Spelen in Peking is een laboratorium ingericht om DNA-testen uit te voeren. Het IOC weet inmiddels wel dat elk geval uniek is en dus zeer zorgvuldig bestudeerd moet worden. Een commissie van artsen, psychologen en genetici adviseert in deze gevallen het IOC over de te nemen maatregelen. Geen eenvoudige taak voor deze commissies.

Maria Patiño

Een bijzondere casus is die van de Spaanse hordeloopster Maria Patiño. In 1983 doorstond ze de Barr bodytest op het WK in Helsinki. Twee jaar later had Patiño in Kobe de domme pech dat ze haar certificaat van 1983 was vergeten. Ze moest opnieuw speeksel afstaan en zakte dit keer voor dezelfde test. Dergelijke gevallen tonen de onbetrouwbaarheid van deze test aan. De Spaanse bond adviseerde Patiño een blessure voor te wenden, wat ze in eerste instantie ook deed. In 1986 echter weigerde ze een blessure voor te wenden op het Nationale kampioenschap van Spanje. Ze won de 60 meter horden. Daarop besloot de Spaanse bond de testresultaten van 1983 bekend te maken aan de verzamelde pers. Een uiterst pijnlijke persconferentie voor Patiño.

Albert de la Chapelle (Fins geneticus) nam het voor haar op en overtuigde het IOC in Seoul dat Patiño weliswaar een Y-chromosoom had, maar ongevoelig was voor testosteron (beter bekend als het Androgeen Ongevoeligheids Syndroom). Ze had geen enkel voordeel bij het extra testosteron. Voor haar is testosteron een overbodig hormoon. Ze kreeg een nieuw certificaat van het IOC, maar te laat, want het lukte haar niet meer om zich te kwalificeren voor de Spelen van 1992. Ze kreeg wel haar overwinningen en medailles terug. Patiño doceert nu het vakgebied vrouwen in de sport aan de universiteit van Vigo. Na 1990 heeft het IOC overigens gewoon weer XY-vrouwen geschorst.

X en Y

Er zijn twee geslachtschromosomen X en Y. Vrouwen hebben twee X-chromosomen en mannen een X en een Y. Het Y-chromosoom zorgt voor de ontwikkeling van een embryo in mannelijke richting. De eerste stap is dat de gonaden – de geslachtsklieren van een embryo – testikels worden. Vervolgens zorgt een cascade van mannelijke hormonen ervoor dat het embryo zich verder ontwikkelt tot man. Maar er zijn ook vrouwen met een Y-chromosoom. In alle gevallen van schorsing draaide het om dat chromosoom.

De meerderheid van de geschorste vrouwen had chromosomen X en Y. Deze XY-vrouwen zijn ongevoelig voor mannelijke hormonen, daarom hebben ze zich niet verder ontwikkeld tot man. Omdat testosteron een overbodig hormoon voor ze is, hebben ze er ook geen voordeel bij in de sport. Toch werden ze tot 1996 afgekeurd en geschorst.

1 mei 2011: regels op papier

Op 1 mei 2011 zijn nieuwe regels van kracht geworden. Of moet ik zeggen zijn eindelijk regels op papier gezet. De regels zijn opgesteld naar aanleiding van discussies over de zaak Caster Semenya. De IAAF heeft de voorwaarden in samenwerking met het IOC opgesteld. De huidige regels gaan niet meer over chromosomen, maar over hormonen.

Wat zijn de nieuwe voorwaarden?

Een atlete met veel lichaamseigen testosteron, mag onder voorwaarden bij de vrouwen starten.

Ze moet ten eerste wettelijk vrouw zijn.

Ten tweede moet haar testosteronniveau lager zijn dan die van mannen.

Mocht de atlete toch een testosteronniveau hebben vergelijkbaar met die van mannen, dan behoort zij androgeenresistent te zijn. Dat wil zeggen dat zij deels of geheel ongevoelig is voor mannelijke hormonen. XY-vrouwen mogen dus starten. Dat is winst.

Andere vrouwen met te hoge testosteronwaarden kunnen na een vaak intensieve medische behandeling weer toegelaten worden tot de competitie. De vraag is dan natuurlijk of zij na deze behandeling sportprestaties kunnen leveren die vergelijkbaar zijn met hun eerdere resultaten. Maar voor het leven geschorst worden, is er niet meer bij.

Conclusies

In de afgelopen 60 jaar zijn DSD-vrouwen uit de sportcompetitie gehaald. Het gaat mogelijk om tientallen vrouwen die buiten de sportvelden zonder veel

problemen leefden als vrouw. De achterliggende motivatie van de sportorganisaties was het principe gelijke kansen. Vrouwen met hogere testosteronwaarden hebben in bepaalde sporten meer kans op de overwinning. Maar sport selecteert nu eenmaal op uitersten die altijd genetisch bepaald zijn. Sporters met andere soorten van genetische aanleg, zijn nooit buitengesloten vanuit datzelfde principe van fair play. Ook mannen met hoge testosteronwaarden als gevolg van een syndroom worden niet buitengesloten, terwijl hier hetzelfde principe zou moeten gelden.

Het beginsel van gelijke kansen oversteeg altijd de morele waarde dat sport moet verbreederen. Het uitsluiten van mensen staat haaks op deze waarde. Sport zou bij uitstek een domein moeten zijn waarbij mensen niet uitgesloten zouden mogen worden op grond van kenmerken waarop ze zelf geen enkele invloed hebben. Helaas is de werkelijkheid anders. Als sport de wereld moet verbeteren, geldt ook hier het befaamde cliché: begin bij jezelf!

Voor de diagnose van DSD zijn medische en genetische tests gebruikt die elke keer onbetrouwbaar bleken. Het blijkt keer op keer niet gemakkelijk om iets relatief eenvoudig als geslacht met behulp van een test vast te stellen. Vrouwen waren daarvan het slachtoffer. Bovendien zijn androgeen ongevoelige vrouwen onterecht uit de competitie genomen en zelden met terugwerkende kracht gerehabiliteerd. Voor alle buitengesloten vrouwen geldt dat het grote persoonlijke tragedies waren, die zij vaak nooit te boven kwamen. Er volgde in veel gevallen een leven van verzwijgen en verbergen. De meest trieste conclusie is nog wel dat er nog steeds geen eind gekomen aan deze mensonterende en discriminerende praktijk.

Berg Stefan: Die wahre Dora, der Spiegel, 15 september 2009.

Dohle, Max: Het verwoeste leven van Foekje Dillema, Amsterdam 2008

Elling, Agnes: Buitengewoon grensoverschrijdend. Sportervaringen van transseksuele mannen en vrouwen, 's-Hertogenbosch 2010

Genel, Myron: Gender verification no more? Medscape Women's Health, 2000

Zaglia: A gender variance Who's who: María José Martínez Patiño (1961 -) athlete. Op <http://zagria.blogspot.com/>, 2009.

[www.thelancet.com/Medicine and Sport Vol 366, 2005 www.aissg.org/PDFs/Patino-Tried-Tested-Lancet-2005.pdf](http://www.thelancet.com/Medicine%20and%20Sport/Vol%20366/2005/www.aissg.org/PDFs/Patino-Tried-Tested-Lancet-2005.pdf)